

Stanovisko
Akademického senátu Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
a Vedenia Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
k Národnému integrovanému reformnému plánu Ministerstva
financií Slovenskej republiky s názvom Moderné a úspešné
Slovensko.

Akademická obec Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej aj „UPJŠ v Košiciach“) reprezentovaná Akademickým senátom Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej aj „Akademický senát UPJŠ“) a Vedenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej aj „Vedenie UPJŠ“) s podporou Akademického senátu Lekárskej fakulty UPJŠ v Košiciach, Akademického senátu Prírodovedeckej fakulty UPJŠ v Košiciach, Akademického senátu Právnickej fakulty UPJŠ v Košiciach, Akademického senátu Fakulty verejnej správy UPJŠ v Košiciach a Akademického senátu Filozofickej fakulty UPJŠ v Košiciach predkladá nasledovné stanovisko k Národnému integrovanému reformnému plánu Ministerstva financií Slovenskej republiky.

Hlboko kriticky vnímame nedostatky vysokoškolského vzdelávacieho systému na Slovensku, ako aj problémy vo vedecko-výskumnej činnosti a v presadzovaní inovácií do praxe. Súčasná situácia v školstve má za následok odchod perspektívnych, predovšetkým mladých vedecko-výskumných pracovníkov do zahraničia. Na pokračovanie neutešeného a pre budúcnosť Slovenska zničujúceho "odlivu mozgov" ("brain-drain") poukazujeme už dlhodobo, a preto vítame snahy štátu o skvalitnenie vzdelávania a úsilie smerujúce k podpore vedy, výskumu a inovácií na Slovensku, ktoré pomôžu tento stav zvrátiť. Vidíme prieniky záujmov v mnohých strategických politikách a iniciatívach štátu prezentovaných v dokumente, ktoré majú za cieľ zvýšiť internacionalizáciu slovenských vysokých škôl. Nestotožňujeme sa však s niektorými nástrojmi na dosahovanie vytýčených cieľov bez ďalšej diskusie zainteresovaných strán.

Jedna zo zásadných výhrad smeruje k bezprecedentnému zásahu do akademických práv a slobôd obsiahnutú v navrhovanom modeli riadenia univerzít, ktorý úlohu akademického senátu vo vzťahu k rektorovi vníma iba ako konzultačnú. Pritom základy autonómie univerzít boli položené už v stredoveku a s výnimkou totalitných režimov pretrvali dodnes a v Európskom priestore vysokoškolského vzdelávania sú stále vnímané ako základný znak univerzity. Prinavrátanie akademických práv a slobôd je v novodobej histórii výdobytkom novembrovej revolúcie a súčasťou začatých demokratických procesov, na čo nesmieme zabúdať. Je preto našou povinnosťou si to nielen pripomínať a byť na to aj patrične hrdí, ale znovuzískané akademické práva a slobody si náležite ctiť, zachovávať a chrániť.

Základom akademických práv a slobôd je predovšetkým autonómia vysokých škôl, ktorá jej zaručuje najmä slobodu vedeckého bádania, výskumu, vývoja, umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti, slobodné zverejňovanie výsledkov vedeckého výskumu, slobodu vyučovania, vyjadrovania a zverejňovania názorov vrátane práva členov akademickej obce voliť orgány akademickej obce a byť do nich volený. Navrhované zmeny preto vnímame ako narušenie tradičnej delby moci v štruktúre akademickej samosprávy.

V súvislosti so zamýšľanou reformou riadenia vysokých škôl negatívne vnímame zámer posilnenia právomocí správnej rady na úkor akademických senátov, zamýšľané obsadenie

správnej rady, ako aj zámer redukovať samosprávne usporiadanie na úrovni fakúlt. Takýto krok totiž neznamená len minimalizáciu samosprávnej pôsobnosti vysokých škôl, ale aj negatívny zásah do účasti študentskej obce na ich fungovaní. Na študentky a študentov nemožno nazerať ako na konzumentov vzdelávania, ale ako na plnohodnotnú súčasť akademickej obce. Táto filozofia je dôležitým prvkom Bolonského procesu a Európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania (EHEA). V súlade s platnou legislatívou študentky a študenti musia mať možnosť podieľať sa a ovplyvňovať organizáciu a obsah vysokoškolského vzdelávania, čo znamená, že musia byť súčasťou procesov riadenia na všetkých úrovniach. Súčasná právna úprava v súlade s týmito princípmi garantuje podiel študentskej časti na riadení vysokých škôl určením minimálneho počtu mandátov.

Zámer posilnenia výkonných orgánov riadenia univerzity na úkor orgánov zastupiteľských a zamýšľané zmeny v samospráve vysokých škôl by tak oslabili nielen samosprávny charakter vysokých škôl, ale aj študentský prvok v rozhodovacích procesoch.

Nezasahovanie do samosprávy vysokých škôl považujeme za vyjadrenie dôvery štátu, pričom štát v súčasnosti disponuje silnými nástrojmi, prostredníctvom ktorých môže intervenovať a aj intervenuje do riadenia vysokých škôl, napríklad nomináciou svojich zástupcov do správnych rád vysokých škôl, zavedením nového systému overovania kvality a v neposlednom rade aj systémom financovania. Sme presvedčení, že je potrebné klásť dôraz na dôslednú implementáciu vnútorného systému kvality vysokoškolského vzdelávania, čím na vysokých školách dôjde k prevzatíu zodpovednosti za ich riadenie a konkurencieschopnosť.

Nesúhlasíme s paritným zastúpením štátu, akademickej obce a lokálnych zainteresovaných strán v správnych radoch univerzít, s tým, že zástupcovia štátu budú na základe analytických vstupov navrhovať a negociovat obsah na mieru šitých reforiem obsiahnutých vo výkonnostných zmluvách, pri ich identickom zastúpení naprieč univerzitami. Máme za to, že už súčasný spôsob kreovania správnej rady vysokej školy je v súlade s predloženým návrhom a je dostatočný na presadenie reformného záujmu štátu v činnosti vysokej školy prostredníctvom jeho nominantov.

Ako problematické tiež vnímame paušálne vypustenie podmienky, aby ľudia na funkčných miestach profesora a docenta museli spĺňať požiadavky na vedecko-pedagogický titul profesor, resp. docent, ktoré má smerovať k väčšej internacionalizácii škôl, otváraniu nových perspektívnych programov a k diverzifikácii škôl na univerzitné a profesijné. Nesúhlasíme s tým, aby ľudia na funkčných miestach profesora a docenta bez výnimky nemuseli spĺňať požiadavky na vedecko-pedagogický titul profesor, resp. docent, keďže touto zmenou sa nemusí dosiahnuť sledovaný cieľ. Práve naopak, kvalita vysokých škôl sa môže ešte znížiť, pretože práve získavanie titulov docent a profesor je viazané na výsledky vedecko-výskumnej práce nositeľov týchto titulov a tiež na zručnosti a kompetencie v oblasti vzdelávania, čo zásadne odlišuje vysokoškolského učiteľa od človeka z praxe a vytvára základný predpoklad pre rozvoj kvalitného vzdelávania na vysokej škole.

Súčasný systém, podľa ktorého prebiehajú habilitačné a inauguračné konania, považujeme za transparentný a objektívny za predpokladu, že kritériá na získavanie týchto titulov zodpovedajú medzinárodným štandardom. Navrhovaná zmena by preto mala smerovať k zefektívneniu kontroly dosahovania minimálnych štandardov kvality.

Oceňujeme prísľub zníženia administratívnej záťaže a v tomto smere by sme uvítali, aby bola do reformného plánu zaradená téza o zásadnom zjednodušení obstarávania tovarov a služieb minimálne vo vedecko-výskumnej oblasti. Aktuálne nastavenie pravidiel verejného obstarávania výrazne limituje výkonnosť vysokých škôl a vedecko-výskumných inštitúcií.

UPJŠ v Košiciach ako vzdelávacia a vedeckovýskumná inštitúcia primárne orientovaná na základný výskum si uvedomuje potrebu synergie so súkromným sektorom, avšak odmieta jednostranný tlak smerujúci k preferovaniu aplikovaného výskumu a inovácií (prezentované podnikovým výskumom) na úkor základného výskumu. Sme presvedčení, že výskum musí byť predovšetkým špičkový.

Stotožňujeme sa s potrebou väčšej internacionalizácie vysokého školstva s cieľom zvýšiť jeho kvalitu. Jedným z nástrojov je aj zvýšenie podielu zahraničných akademikov na slovenských vysokých školách na 15%, hoci v dokumente chýba, ako konkrétne sa plánuje dosiahnutie vytýčeného cieľa. Je pritom nepochybné, že záujem zahraničných akademikov prísť na slovenské vysoké školy bude závisieť od zabezpečenia možnosti pokračovať v ich výskumnej práci a ďalej ju rozvíjať, s čím súvisí schopnosť slovenských vysokých škôl zabezpečiť špičkový základný alebo aplikovaný výskum.

Reforma financovania vysokých škôl súvisí aj nastavením systému pridelovania dotácií s akcentom na uplatniteľnosť absolventov, čo považujeme za správny krok. V súčasnosti sú však stále dotované aj školy, ktorých uplatniteľnosť absolventov je dlhodobo veľmi nízka. V dokumente pritom chýba záväzok prehodnotiť opodstatnenosť existencie takýchto vysokých škôl. Okrajovo sa uvedené spomína len v záväzku zníženia počtu verejných vysokých škôl, aj to ich zlúčením a nie redukciou z 20 na 18, čo považujeme za nedostatočné.

Vítame odhodlanie štátu zlepšiť prostredie vedy, výskumu a inovácií, zvýšením celkových výdavkov alokovaných na vedu a výskum, deklarováním stabilného nárastu rozpočtu pre vedu a výskum, zlepšením koordinácie výskumnej a inovačnej politiky v Slovenskej republike a profesionalizáciou grantových agentúr, zvýšením objektivity pridelovania grantov, vytvorením nových schém financovania, zlepšením prístupu k vedeckým databázam aj podporou členstva v medzinárodných a európskych vedecko-výskumných organizáciách a jeho financovanie. Plnenie cieľov vedy, výskumu a inovácií by malo byť výsledkom tvorivých činností odborníkov a osobností v daných oblastiach, preto politické nominácie v akýchkoľvek radách riadenia výskumu a inovácií považujeme za neprijateľné. Uniká nám zmysel návrhu, aby na čele strešnej organizácie pre vedu, výskum a inovácie stál premiér a preferujeme obsadzovanie tohto postu odborníkmi so skúsenosťami z riadenia v danej oblasti.

Akékoľvek reformy nie je možné uskutočniť bez diskusie s hlavnými aktérmi, ktorých sa uvedené problémy týkajú, a preto vyzývame na začatie širokej odbornej diskusie, na konci ktorej bude výsledok prijateľný pre všetky zainteresované subjekty.

Týmto stanoviskom sa zároveň pripájame k záverom prezentovaným vo výzve Slovenskej rektorskej konferencie zo 6.10.2020, k Stanovisku Rady Učenej spoločnosti Slovenska z 12.10.2020 a k výzve Predsedníctva Rady vysokých škôl Slovenskej republiky zo 16.10.2020.

Košice, 29.10.2020

Akademický senát UPJŠ

Vedenie UPJŠ